

Koloniale wandeling Wageningen: een stad gebouwd op Indisch fortuin

Verhalen

Hotel de Wereld

Op 5 mei 1945 koos generaal Charles Foulkes namens de geallieerden Hotel de Wereld uit voor de onderhandelingen met de Duitse generaal Johannes Blaskowitz over de overgave van de Duitse bezetter in Nederland. Foulkes zou voor deze plaats hebben gekozen wegens de ligging van Wageningen aan het toenmalige front, de afwezigheid van burgers die waren geëvacueerd en de symboliek van de naam "De Wereld". Prins Bernhard was bij de onderhandelingen aanwezig. In het hotel is de capitulatiezaal te bezichtigen als er geen andere activiteit plaatsvindt.

Lubbert Adolph Torck

Lubbert Adolph Torck (1698 -1758) was een vooraanstaand regent in zijn tijd en jarenlang burgemeester van Wageningen, ridder en lid van de Admiraliteit van Amsterdam (1717-1744), tevens lid van de Raad van State (1741-1746). In Amsterdam leerde hij zijn vrouw Petronella van Hoorn (1698-1764) kennen. Zij was de dochter van Joan van Hoorn en een kleindochter van Willem van Outhoorn, die beiden gouverneur-generaal van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) waren geweest. De VOC (1602-1795) was een grote Nederlandse onderneming die handel dreef op Azië. Hoofdstad van het VOC-imperium in Azië was Batavia, het tegenwoordige Jakarta. Daar zetelde de gouverneur-generaal als hoogste baas en in die stad was Petronella van Hoorn ook geboren. Petronella was de weduwe van Jan Trip de Jonge, secretaris van de stad Amsterdam, en erfgename van een fabelachtig fortuin van meer dan een miljoen gulden (vergelijkbaar met ruim vijftig miljoen hedendaagse euro's). Aan de Achterstraat, zoals de Herenstraat toen nog heette, bouwden de Torcks met het kapitaal van Petronella tussen 1738 en 1744 drie huizenblokken met elf herenhuizen: één in 1738 direct aan de straat - de 'Rosendaalse huizen' - een blok van twee huizen aan de Kromme Hoek en in 1742 - 'Huize Torck'.

Bassecour

De huizen in de Herenstraat werden verhuurd aan gepensioneerde officieren van de Verenigde Oost-Indische Compagnie en andere lieden die in Azië hun fortuin hadden gemaakt. Iets bijzonders voor die tijd was de aanleg van een riool onder de huizen. Delen daarvan werden bij de verbouwing teruggevonden. Een van de complexen aan de Herenstraat, de Bassecour, bood vanaf 1873 onderdak aan de Rijkslandbouwschool.

Gerard Louwrens Tichelman

Gerard Louwrens Tichelman geboren in Palembang (Zuid-Sumatra) in 1893, studeerde tropische landbouw aan de Rijkslandbouwschool in Wageningen. Tichelman werkte van 1913 tot 1916 op een plantage in Nederlands-Indië. Daarna maakte hij carrière als bestuursambtenaar op de Molukken, op Borneo en in Sumatra. In 1938 verhuisde hij naar Nederland. In Amsterdam vond hij een baan bij het Koloniaal Instituut, later het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) genoemd. Tichelman was acht jaar lang conservator van het Tropenmuseum. Hij zou tot aan zijn pensioen in 1958 werkzaam blijven bij het Tropeninstituut, onderdeel van het KIT. Tichelman schreef een enorm oeuvre aan artikelen en boeken bij elkaar en publiceerde in zowel Nederlandse als buitenlandse vakbladen. Zijn onderwerpen

varieerden van de toekomstproblemen van de jonge republiek Indonesië, de bestuurlijke indeling van Nederlands-Nieuw-Guinea tot de magisch geladen priesterattributen bij de Batak, prehistorische rotsgangen en oude volksverhalen uit Atjeh. Hij overleed in Haarlem in 1962.

Bijbel van Torck

Het topstuk in het museum De Casteelse Poort, is de Bijbel van Torck, een statenbijbel uitgegeven in 1716 door drukker Pieter Keur uit Dordrecht. In het voormalige kasteel van Wageningen is nu het museum gevestigd. Het kasteel werd door hertog Karel van Egmond in 1526-1527 binnen de vesting gebouwd. De fundamenten van drie torens en een deel van de buitenmuur zijn nog te bezichtigen. In 1702 werd het kasteel door de Staten van Gelderland verkocht aan Anna Maria Ripperda, weduwe van drost Assueer Torck, moeder van de al eerder genoemde Lubbert Adolph Torck. De familie Torck verbouwde het kasteel tot een klein stadspaleis met een barokke tuinaanleg. Torck was politiek actief in Den Haag en liet als burgemeester van Wageningen verschillende publieke werken uitvoeren. Zo wist hij in 1873 de Rijkslandbouwschool naar de stad te halen. In 1918 werd de Landbouwhogeschool Wageningen gesticht, de tegenwoordige Wageningen University. De Torcks woonden als ze in Wageningen waren in een van de herenhuizen aan de latere Herenstraat, op de hoek van de Kasteelse Gang, waar sinds 1917 het studentenhuis H6 in is gevestigd.

Johannes Stefanus Bowles

De Britse grootvader van Johannes Stephanus Bowles (1844-1929) was Robert Bowles (1744-1812), luitenant in de *British East India Company* (EIC), de Britse Oost-Indische Compagnie (1600-1874). Deze onderneming concentreerde zich op de handel in India. Bowles sr. was commandant van de EIC-troepen in Kerala (zuidwest-India) en was in 1795 betrokken bij de overdracht van de Nederlandse VOC-forten aan de Britten. Hij bracht het tot generaal-majoor en keerde in 1801 terug naar Engeland. In 1812 trouwde hij met zijn jonge huishoudster die hem negen maanden na zijn onverwachte dood nog een zoon schonk, Robert Bowles (1813-1880). Deze Robert vestigde zich in 1841 samen met zijn vrouw in Wageningen en werd in 1852 officieel Nederlander. Hij richtte de steenfabriek, De Bovenste Polder op, gelegen in de uiterwaarden van de Rijn. Hun oudste zoon Robertus Petrus Bowles (1835-1897) meldde zich bij het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, het KNIL. Dit koloniale leger breidde in de loop van de 19^e eeuw gestaag het Nederlandse gezag uit over de eilanden van de Indonesische archipel. Robertus Bowles nam in 1866 deel aan de expeditie ter verovering van de Pasoemahlanden in Zuidwest-Sumatra. Daarna werd hij in Barabei in Zuidoost-Borneo gestationeerd. Hij trouwde met een Indo-Europese vrouw en vertrok naar Europa toen zij ziek werd. Zij stierf in 1882 in Wiesbaden. Robert vestigde zich daarop in Wageningen. Zijn broer Johannes Stephanus had na de dood van hun vader in 1880 de steenfabriek geërfd. Zodra zijn oudste broer terug was nam deze het beheer van de steenfabriek op zich. Hij maakte ook de plannen voor het Bowlespark rond het Kasteel van Wageningen die grotendeels gefinancierd werden door zijn jongste broer. Johannes Stephanus zelf was al jong naar Nederlands-Indië vertrokken waar hij mede-eigenaar was van de suikerplantage Kadhipaten vlakbij Majelengka in West-Java. Hij trouwde een dochter van een KNIL-kapitein. De vijf kinderen uit dit huwelijk werden allen in Nederlands-Indië geboren en bleven daar wonen. In 1885 vestigde Johannes Stephanus zich weer in Wageningen en ging op het Kasteel wonen. Ondertussen verkocht hij de steenfabriek en in 1904 ook het Kasteel. Het zuidelijk kasteel terrein werd door de Bowles verkaveld in bouwpercelen, waarop de herenhuizen van het Bowlespark zijn gebouwd. Johannes Stephanus zelf vertrok weer naar Nederlands-Indië waar

hij hoofdadministrateur werd van de Pamanukan en Cassem landen op Java. Hij stierf in 1929 in Brussel.

Aboretum Belmonte

Het landgoed Belmonte werd eind achttiende eeuw gesticht door Thierry Juste, baron de Constant Rebecque de Villars. Deze familie behoorde tot de Nederlandse adel en heeft geen enkele band met een van Nederlandse koloniën. De baron bouwde rond 1845 een pompeuze villa in Italiaanse stijl op het hoogste punt van Belmonte. Zijn schoonvader kocht stukken grond rond de villa op en zo werd het een landgoed van 17 hectaren groot. Jarenlang bewoonden baronnen en baronessen het huis, tot het in 1936 in het bezit kwam van de Stichting Het Gelders Landschap. Helaas werd het landgoed aan het eind van de Tweede Wereldoorlog verwoest. Van het huis resteert slechts een ruïne. Wageningen UR (toen nog de Landbouwuniversiteit) kocht het landgoed in 1951 voor een klein bedrag om haar botanische tuin De Dreijen uit te kunnen breiden.

Buitenplaats villa Sanoer

De buitenplaats Sanoer, gelegen aan de bosrand ten oosten van Wageningen, werd in de tweede helft van de negentiende eeuw gebouwd door de familie De Vries. De Vries was kapitein bij de Koninklijke Pakketvaart Maatschappij (KPM) in het voormalige Nederlands-Indië. Tevens was hij betrokken bij de handel in landbouwproducten, waarmee hij het fortuin heeft vergaard dat hem in staat stelde om deze buitenplaats te laten bouwen. Aan het einde van zijn carrière in Nederlands-Indië (men werd in de tropen op 50-jarige leeftijd gepensioneerd) is zijn schip in een storm voor de kust van Bali op een rots lek geslagen. Het schip was zinkend. Toen de storm wat ging liggen, werd kapitein De Vries met zijn bemanning van boord gehaald door Balinese vissers, die in hun houten prauwtjes vanuit het dorpje Sanoer de schipbreukelingen te hulp schoten. Als hommage aan deze redding heeft De Vries de buitenplaats bij Wageningen Villa Sanoer genoemd. Er werd flink feest gevierd in de villa. De grote ontvangsten en partijen met familie en vrienden uit Indië waren bekend in de streek. Het perceel is sinds 1984 in het bezit van de heer Best. Best renoveerde de gebouwen en de omliggende tuinen.

Oude Steenfabriek

De steenfabriek, De Bovenste Polder, van de familie Bowles, gelegen in de uiterwaarden van de Rijn, werd in 1885 beheerd door Johannes Stefanus Bowles (1844-1929). In 1894 verkocht hij de steenfabriek. Aan het fabriceren van bakstenen kwam in 1965 een einde. Sinds 1997 wonen er kunstenaars en muzikanten in de steenfabriek zelf en in de voormalige ovens. Ook een kanovereniging maakt gebruik van een ruimte voor de boten en er wonen nog twee families.

Bronnen:

Eppink, L. en Burg, van den, J., Lubbert Adolph Torck, een veelvermogend Wageninger, 2^{de} druk, 2012

www.landgoedvrienden.nl/wp-content/uploads/2015/09/Villa-Sanoer.pdf

<https://sites.google.com/site/stadsgracht/kasteel-van-wageningen>

Bowles of Wageningen and their English

roots <http://freepages.rootsweb.com/~bowlesfamily/genealogy/RobertBowlesOfWageningen.pdf>

<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-kuijp-of-kuyp/1615.php>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Gerard_Tichelman

www.botanischetuinen.nl/Wageningen